

Yoksullukla Mücadelede Sosyal Koruma Harcamalarının Rolü

The Role of Social Protection Expenditure in the Fight against Poverty

Ph.D. Candidate Gülferah Bozkaya (Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Turkey)

Abstract

The concept gradually accumulate wealth in the world and intensifies poverty and insecurity are increasing to the same extent. When we look at the past, present and edit the markets cannot self-cleaning, as they cannot, by themselves can be considered as social justice has been seen cannot produce. Social justice-seeking different genders, groups and generations ensures the promotion of equality between the values. The realization of social justice on a global scale before everything redistribution of income from the rich to the poor is mandatory. Redistributing income in various forms of social protection social justice, provide more in several sizes. Avoidance of poverty by helping individuals develop their individual autonomy, dignity, protects and supports integration with the community. Whatever the economic power and productivity of individuals worthy of human dignity to have a minimum standard of social life provides guaranteed by the state. Spread evenly across society for education and health facilities and offers high standards. Social protection expenditure used in the creation of the European Union using ESSPROS method a methodology that has been guiding international social protection expenditures to produce an international comparison also provides the opportunity to do. In the light of current international developments in the field of social policy, social protection expenditure in Turkey will be evaluated in a comparative perspective.

1 Giriş

Birey, insanlık tarihinin her döneminde kendisini yoksulluğa iten ve geleceğini tehdit eden olaylardan korunma duygusu ve gayreti içerisinde olmuştur. Hastalık, sakatlık, yaşlılık ve işsizlik gibi insanların karşı karşıya kalabileceği olayların, açlık ve yoksullukla aynı anlama geldiği dönemlerde, bireyin gelecek endişesinden arınarak özgürlüğüne kavuşması ve kişiliğini geliştirmesi mümkün değildir. İkel toplumlarda, yaşam mücadelesinde yenik düşen yaşlı insanların bir dağın tepesine götürülerek ölüme terk edilmeleri ya da yeterli yiyecek bulunamaması nedeniyle ırmak kenarlarında yeni doğmuş bebek cesetlerine rastlanması, yoksulluğun, güvensizliğin ve çaresizliğin bir sonucudur. Tarihin sonraki aşamalarında belki bu kadar ürkütücü boyutta olmayacaktır ancak yoksulluk sorunu ve güvenlik arayışı toplumlar ve bireylerin yaşamları üzerinde etkili olmaya devam edecektir. Ekonomik ve teknolojik alandaki gelişmeler sosyal alandaki gelişmelerle tamamlanmadıkça, sosyal tehlikeler ve bunların doğurduğu yoksulluk sorunu varlığını koruyacaktır.

Sosyal devlet, kapsamlı bir düşünce olarak Aydınlanma felsefesine, eşitlik ve ilerleme düşüncesine, bunlara bağlı olarak ortaya atılan insan hakları anlayışına dayanmaktadır. Bu anlamda sosyal devlet genel olarak yurttaşların sosyal durumlarını iyileştirmeyi, onlara belirli bir yaşayış düzeni sağlamayı ve onları sosyal güvenliğe kavuşturmayı kendisi için ödev bilen devlet anlayışıdır. Sosyal devlet, toplumun tüm üyelerine onurlu bir yaşamın her zaman bir hak olarak sağlanması gerektiği fikrine dayanmaktadır. Bu hak onların müşterek servete olan katkılarına bakılmaksızın sağlanmalıdır. Onurlu bir yaşamın toplumun tüm üyelerine bir hak olarak sağlanması fikri, sosyal devletin görev alanıyla yakından ilişkilidir. Sosyal devletin oldukça geniş olan görev alanı, genel olarak beş başlıkta toplanmaktadır. Bunlar: sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, gelirin yeniden dağıtımı ve sosyal refah hizmetleridir. Devletin bu alanlarda yapmış olduğu harcamalar ya da bütçeden ayırmış olduğu pay, sosyal devlet nitelemesinin önemli bir göstergesidir. Bu anlamda devletin “sosyal” nitelemesinin sınanması açısından, sosyal güvenlik, eğitim, sağlık ve soysal refah harcamalarına bakmak önemli bir niceliksel kolaylık sağlar. Bu ön kabulde hareketle, bu çalışmada ülkemizde “sosyal koruma” (sosyal güvenlik harcamaları ile konut, işsizlik, sakatlık, malullük ve hastalık yardımları gibi), “eğitim” ve “sağlık” alanında devlet tarafından yapılan harcamalar analiz edilmiştir.

Türkiye’de yoksulluk ve sosyal koruma harcamaları ilgili olarak yapılan çalışmalar çoğunlukla yoksulluğun tanımlayıcı analizi üzerine yoğunlaşmakta, yoksullukla mücadelede kullanılan sosyal koruma harcamalarının etkilerinin incelendiği analitik çalışmalar çok sınırlı kalmaktadır. Sözü edilen bu kısıtlı alana katkı sağlamak için çalışmada amaç, ilk olarak yoksulluk kavramına ve sosyal politika aracı olarak sosyal koruma harcamalarının içeriği belirlenecektir. Üçüncü bölümde yapılan sosyal koruma harcamalarının yoksullukla mücadeledeki etkileri ile Türkiye’deki ve Dünya’daki son durumu incelenecektir.

2 Yoksulluk ve Sosyal Koruma Harcamaları

2.1 Yoksulluk Kavramı ve Sınıflandırılması

İnsanlık tarihinin en eski sorunlarından biri olan ve günümüzde de büyük bir hızla artmaya devam eden yoksulluk, basit olarak, insanların temel gereksinimlerini karşılayamama, asgari yaşam standartlarına ulaşamama durumu olarak tanımlanabilir. Yoksulluk her ne kadar eski bir sorun olsa da, bu sorunun giderilmesi için yapılan çalışmalar, eski zamanlara dayanmamaktadır. Köleliğin normal karşılanması, halktan ayrı yaşayan burjuva ve soylu sınıfları, gelişmemiş ve planlanmamış ekonomik yapılar, savaşlar, gelişmemiş hukuk ve demokrasi kalıpları gibi sebeplerden dolayı yoksulluk eski dönemlerde daha normal karşılanıyor olsa da, zaman içerisinde insan haklarının önem kazanması, gelişen ekonomik yapılar ve insanların bilinçlenmesiyle birlikte, üzerinde önemle durulmaya başlanan bir sorun haline gelmiştir (Turgut,2011).

Yoksulluk; insanın ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşılamaya yetecek bir gelire sahip olmaması, normal kabul edilecek bir yaşam standardının altında bulunması halidir. Yoksulluk denilince aklımıza çoğu zaman fakirlik, açlık, muhtaçlık, yoksunluk, kendi temel ihtiyaçlarını karşılayamama, düzenli bir hayat standardının olmaması durumu gelir. Genel anlamda yoksulluk, toplumsal refah düzeyi, toplumun yaşam standardının mutlak veya görel olarak minimum bir düzeyinin altında kalan kişinin statüsü olarak tanımlanır (TÜSİAD, 2000).

Mutlak yoksulluk- Görel Yoksulluk; Mutlak yoksulluk hane halkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumudur Başka bir deyişle mutlak yoksulluk, İnsanın yaşayabilmesi için gerekli temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olma halidir. Burada önemsenmesi gereken iki faktör vardır: Asgari tüketim miktarı ve bu miktarı gerçekleştirmeye yarayacak olan asgari ürün fiyatı. Bu iki faktör belirlenerek yoksulluk sınırı çizilir. Asgari tüketimi sağlayacak ürün maliyeti, hane halkının hayatta kalabilmesine imkan tanıyan bir parasal değer olarak önemlidir ve bu sebeple de yoksulluk sınırını oluşturmaktadır. Belirlenen sınırın altında yaşamak söz konusu olamayacaktır (Şenses, 2003).

: Görel yoksulluk, toplumun ortalama refah düzeyinin elli bir oranının altında olma durumunu tanımlar. Yoksulluk çizgisinin belirlenmesinde referans noktası, birey veya hane halklarının ortalama refah düzeyidir. Refah ölçüsü olarak tüketim düzeyi veya gelir düzeyi seçilebilir. Fakat yoksullukla ilgili gelişmiş ülkelerdeki çoğu araştırmada yoksulluğun belirlenmesinde tüketim yerine toplam gelir alır (TÜSİAD, 2000).

Gelir Yoksulluğu-İnsani Yoksulluk; gelir yoksulluğu, yaşamı sürdürmek ya da asgari geçim standardını karşılamak için kişi veya hane halkının temel gereksinimlerin karşılanması bakımından yeterli miktarda gelirin elde edilememesi durumu olarak tanımlanabilir. İnsani yoksulluk kavramı, insani gelişme ve insanca yaşam için parasal olanakların yanı sıra temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için iktisadi, sosyal ve kültürel bazı olanaklara sahip olmanın da gerekli olduğu fikrine dayanır (Aktan, 2002).

Kırsal Yoksulluk-Kentsel Yoksulluk; kırsal yoksullar bağımsızlık, güvenlik, öz saygı, kimlik, sosyal ilişkilerin samimiyeti ve yakınlığı, karar alma özgürlüğü ve hukuki ve siyasi haklar gibi yoksulluğun daha çok kalitatif boyutuna önem verirken kentsel yoksullar, yetersiz gelir, yetersiz tüketim düzeyi gibi kantitatif boyutu önemsemektedirler (Masika vd.,1997).

Yoksulluğun meydana gelme derecesini belirleyen faktörleri dört ana başlıkta toplamıştır. Bunlar; Temel İhtiyaçlar yaklaşımı, Gıda-Gelir oranı yaklaşımı, Ortalama gelirin yüzdesi yaklaşımı, Yüzdeler dilimler yaklaşımı.

***Temel İhtiyaçlar yaklaşımı**, asgari düzeyde gıda ve gıda dışı ihtiyaç setinin karşılanması gerektiğini varsayar.

***Gıda-gelir oranı yaklaşımı**, tüketimle ilgili davranış kalıplarını ortaya çıkarmayı amaçlayan bir gıda-gelir oranını belirler. Bu yöntem yoksulluk sınırı hesaplanmasındaki asgari besin gereksinimini belirlemede ortaya çıkan problemlerden kaçınır ve yoksulluk sınırını belirtmek için gerçek harcama kalıplarını kullanır.

***Ortalama gelirin yüzdesi yaklaşımında** ortalama gelirin belirli bir yüzdesi yoksulluk sınırı olarak belirlenir ve bu hattın altında kalanlar yoksul olarak belirlenir.

***Yüzdeler dilimler yaklaşımı**, nüfusu gelir düzeyine göre derecelendirir ve gelir dağılımındaki en düşük yüzdeler dilimler itibariyle yoksullar belirlenir (Turgut,2011).

Yoksulluk birçok nedene bağlı olarak ortaya çıkabilir. Fakat neticesi genellikle aynıdır. Diğer bir ifadeyle, çeşitli sebeplerden dolayı kişilerin gelirlerinde veya harcama bütçelerinde meydana gelen azalmalar, onları yoksulluk seviyesine düşürmektedir (Sariso, Koç, 2010). Bunlar kısaca şöyle sıralanabilir:

- **Doğal Afetler:** Doğal afetler (deprem, sel, fırtına, yangın, vb.) insanların yaşam standartlarını çeşitli düzeyde etkilediği için, yoksulluğun nedenlerinden biri olduğu söylenebilir.

- **Savaş, İç Çatışma ve Terörizm:** Savaş/iç çatışma ile yoksulluk ilişkisi, bir taraftan kamu kaynaklarını söz konusu savaşın/çatışmanın finansmanı için kullanmak suretiyle sosyal nitelikli kamu harcamalarının azaltılması, diğer taraftan da bu sebeple insanların sağlık, sahip olduğu servet gibi, yaşamını sürdürmede önemli bir yeri olan değerlerin yitirilmesi, yine bu süreçte bakıma ihtiyacı olan kişi sayısının artması şeklinde açıklanabilir.

- **Kaynak Dağılımındaki Çarpıklıklar:** Gelirin üretim faktörleri arasında dengesiz dağılımı toplumda yoksulluğa neden olabilir. Özellikle tekelci piyasalar, baskı gruplarının etkisi ve bölgesel farklılıklar gibi faktörler, kaynakların adil dağılımını etkiler ve toplumdaki mevcut yoksulluk sınıfının genişlemesine neden olur.

- **Ekonomik Krizler:** Ekonomide çeşitli faktörle bağlı olarak ortaya çıkan olumsuzluklar kişilerin elde ettiği gelir miktarını azaltmaktadır. Özellikle yoksulluk sınırının hemen üzerinde yer alan kişiler bu gelir düşüşüne bağlı olarak, insanca yaşamının gerektirdiği harcamaları yapacak gelirden mahrum kaldıkları için yoksul duruma düşebilirler.

- **Küresel Sermaye Hareketliliğindeki Değişmeler:** Günümüzde artan rekabet şartlarında varlığını devam ettirmek isteyen işletmeler faaliyetlerini daha uygun koşulların olduğu diğer ülkelere veya aynı ülke içinde değişik bölgelere kaydırabilirler. Bu hareketlilik işletmelere önemli faydalar sağlarken, bu işletmenin faaliyetleri sonucunda doğrudan veya dolaylı olarak fayda elde edenler bundan mahrum kalırlar (DPT, 2001).

- **Sağlık Koşulları:** Sağlık koşulları ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi, insanların sağlık sorunları nedeniyle çalışma güçlerini kısmen veya büyük ölçüde yitirmeleri, diğer taraftan da gerek kamu kaynaklarının gerekse kişisel gelirin büyük bir bölümünün sağlık harcamalarının finansmanında kullanılması nedeniyle, kişilerin yaşam standartlarını yükseltecek harcamalardan mahrum kalmaları şeklinde açıklayabiliriz.

- **Eğitim İmkânlarından Mahrum Kalmak:** Eğitilmiş bir insan genellikle gelişen ekonomik ve sosyal şartlara karşı kendini daha iyi korur ve fırsatları daha iyi değerlendirir.

- **Ekonomik Gelişmeler:** Ekonomik gelişmeler insanlara bir taraftan yeni fırsatlar sunarken, diğer taraftan da onların harcama bütçelerinin genişlemesine neden olur. Fırsatlardan yararlanma ile harcama bütçesindeki genişleme arasındaki fark birbirine yakın olduğu ölçüde kişilerin yaşam standartlarında çok önemli bir değişim meydana gelmez. Ancak tersi durumda, bir dönem varlıklı olarak kabul edilen kişiler bu farkın açılmasıyla bir süre sonra yoksul duruma düşebilirler.

- **Kültürel İhtiyaçların Karşılanamaması:** 1997 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilen “insani yoksulluk” kavramının bir parçası olarak dikkate alınan kültürel ihtiyaçlar, yoksulluğun belirlenmesinde gösterge olarak kabul edilmektedir. Bu faaliyetler sayesinde kişiler sosyal ortama ve hayata tam olarak intibak etmekte ve toplumla bütünleşmektedir.

- **Emeğin Yeterli Düzeyde Nitelikli Olmaması:** Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ile nüfus artış hızı yüksek olanlarda, çalışma çağındaki işgücünün büyük bir bölümünün belli bir uzmanlık alanı yoktur. Bu yüzden hem iş bulmakta zorlanılabilmekte hem de düşük ücretlerle çalışma kabul edilebilmektedir (Sarısöy, Koç, 2010).

2.2 Sosyal Koruma Harcamaları Kavramı ve Kapsamı

Devlet fikri toplumların gelişimine paralel bir seyir izleyerek esrarlı, uzak ve korkutucu olarak algılanma biçiminden toplumda daha insani bir kimlikle görünmeye başlamış, korkutucu baba kimliğine bürünmüş olan imajına sonradan annenin müşfik görüntüsü de eklenmiş; koruyucu güven verici bir devlet görüntüsü vatandaşların zihnine yerleşmiştir. Vatandaşların artan istekleri devleti müdahaleci olmaya doğru itmiş ve refah devletinin temelleri atılmıştır.

Devlete daha az sorumluluk yükleyen devlet anlayışından çok geniş bir faaliyet alanı tanıyan devlet anlayışına kadar farklılıklar gösteren refah devleti yaklaşımları söz konusudur. Güvenli geliri artıran ve yoksulluğun azaltılmasının yanında nüfusun çoğunluğuna sosyal hizmetler sağlayan refah devleti (Lindbeck, 2004), geliri toplumun finanse eden durumdaki üst gruplarından alıp (genelde aktif üyelerinden); güvence altına alınmış alt gruplarına (örneğin; hasta, yaşlı, özürlü, işsiz, yoksula) dağıtan mekanizmalarıyla vatandaşlarına asgari bir yaşam düzeyi sağlayabilecek bir geliri garanti etmeyi, gelir eşitsizliğini gidermeyi, kişilerin ve ailelerin çeşitli sosyal sorunlarının üstesinden gelebilmelerini, yapılmadığı takdirde kişisel/ailevi sorunlara yol açabilecek olan risklerin azaltılmasını (hastalık, yaşlılık ve işsizlik gibi) ve bütün vatandaşların en iyi sosyal şartlara sahip olmasını sağlamayı amaçlar (Cichon, 1996)

Sosyal koruma harcamalarını 1) sağlık 2) sigorta ve emeklilik ödemeleri 3) sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar olarak üç alt kaleme ayırmak mümkündür. Sosyal koruma harcamalarının izlenmesinde uluslararası olarak kullanılan iki yöntem bulunmaktadır. Bunlardan birincisi AB'nin kullandığı ESSPROS ikincisi ise OECD'nin kullandığı Sosyal Harcamalar Veri Tabanı (SOCX) ve Uluslararası İş Örgütü (ILO)'nun metodu yöntemleridir (Yentürk,2012). Bu metodolojilerin arasındaki ana fark; sosyal riskin tanımı, sosyal korumanın toplumun hangi kesimine ve nasıl sağlandığı, nüfusun tamamını mı kapsadığı yoksa sadece belli bir kesime yönelik olarak mı geliştirildiği gibi konuları nasıl teorize ettikleri noktasında ortaya çıkmaktadır(Buğra ve Adar,2007) .

ESSPROS metodolojisine göre üretilen sosyal koruma istatistiklerinde sosyal koruma harcaması “çeşitli risk ve ihtiyaçlarının yükünü azaltmak üzere hane halklarına yapılan aynı ya da nakdi transferler”dir. ESSPROS yöntemi üretim ile değil yeniden dağıtım ile ilgilidir. Bu yöntemde sosyal koruma harcamaları, yararlanıcının harcanabilir gelirinde bir artışa neden olabilmek üzere sağlanan tüm faydalar (*benefits*) şeklinde tanımlanmaktadır. ESSPROS metodolojisinde kamu sosyal koruma harcamaları hesaplanırken kamunun “Genel

Devlet’e dahil olan kurumlar hesaba katılmaktadır. Dikkate alınacak kurumlar arasına münhasıran sosyal hizmet veren kurumlar olacağı gibi (örneğin, sosyal güvenlik ve emeklilik kurumları, sosyal yardım kurumları), sosyal hizmeti bir tamamlayıcı iş olarak yapan kurumların (örneğin Vakıflar Genel Müdürlüğü) sosyal koruma harcamaları da dahil edilmektedir. Sosyal koruma gerektiren alanlar hastalık, tedavi, özürllük, yaşlılık, aile, çocuk, işsizlik, konut ve sosyal dışlanma olarak tanımlanmıştır. Bunlar, korunan kişilere doğrudan nakit ödemeleri, bu kişilerin yaptıkları harcamaların geri ödenmesi ve bu kişilere mal ve hizmet yardımlarını içermektedir. Harcama kalemleri açısından ele alındığında ESSPROS, idari giderleri, diğer sosyal harcama birimlerine transferleri ve diğer harcamaları da hesaplamaya dahil etmektedir. İdari giderler hesaplanırken örneğin bir devlet hastanesinde çalışan doktor, hemşire ve personelin maaşları katılırken Sağlık Bakanlığı’ndaki personelin maaşları katılmamaktadır, çünkü bunlar konuya “özel hizmet” değil “genel hizmet” sunmaktadırlar (Yentürk,2012).

Bu bağlamda, SOCX ve ESSPROS metodolojileri arasındaki fark oldukça marjinal kalmaktadır. Her iki metodoloji de, yaşlılık, sağlık, işsizlik, hastalık ve özürllük yardımları ile malullük yardımları, konut ve aile yardımları kategorilerinde veri derlemektedir. Ancak, bu kategoriler arasında içerik ve kapsam açısından bir takım farklar bulunmaktadır.

OECD kategorizasyonu	ESSPROS – Sosyal Yardım Kategorileri	Sorunlar
Yaşlılık + Çalışamaz durumda olanlara yönelik (yaşlılara yönelik hizmetler)	Yaşlılık	
Özürllüğe yönelik yardımlar (özürllüğe yönelik maddi yardımlar + iş kazaları ve hastalık+ özürllüğe yönelik hizmetler)	Özürllük	İş kazaları ve hastalık kategorisi, ESSPROS’ta açıkça tanımlanmamıştır
Sağlık + Çalışamaz durumda olanlara yönelik yapılan yardımlar (hastalık)	Hastalık / Sağlık	OECD, hastalık ve sağlık istatistiklerini ayrı ayrı vermektedir.
Malullük	Malullük	
Aile	Aile/Çocuk	
İşsizlik	İşsizlik	Kapsam ve tanımdan kaynaklanan farklar mevcuttur.
Konut	Konut	
Diğer öngörülemez risk durumları	Sosyal Dışlanma	
İşgücünü aktifleştirmeye yönelik programlar		Kapsamdan kaynaklanan birtakım farklar mevcuttur
Sosyal harcamalar idari giderleri kapsamaz.	Sosyal harcamalar idari giderleri kapsa	ESSPROS’ta ayrı bir kategori olarak yer almamaktadır

Tablo 1. SOCX VE ESSPROS Veri Tabanlarının Karşılaştırması, Kaynak: OECD (2007), Sosyal Harcamalar Veritabanı (SOCX), 1980-2003,

İki metodoloji arasında öne çıkan en önemli farklardan bir tanesi Aktif İş Gücü Piyasası Programları (AİPP) için yapılan harcamaların hesaplamalara dahil edilip edilmediği ile ilgilidir. SOCX, AİPP’yi başlı başına bir kategori olarak değerlendirirken, bu tip programlar ESSPROS’ta yer almamaktadır. Bu tür harcamalar tarihsel olarak toplam kamu sosyal harcamalarının küçük bir kısmını oluştursa da, sosyal politikada yaşanan gelişmeler bağlamında giderek daha önemli bir kalem haline gelmektedir. OECD ve EUROSTAT’ın, AİPP için ortak bir veri tabanı hazırlamaya karar vermiş olması sadece bu artan önemin bir göstergesi değildir, aynı zamanda iki metodoloji arasındaki yakınlaşmanın da arttığına işaret etmektedir. SOCX ve ESSPROS arasındaki bir diğer ayrım, idari ve diğer giderlerle ilgilidir. SOCX, bu tip giderleri hesaplara dahil etmezken, ESSPROS sosyal harcamaların bir parçası olarak kabul etmektedir (Buğra ve Adar,2007).

ILO tarafından kullanılan metodolojinin diğer metodolojilerden temel farkı, aslında bir yaklaşım farkıdır. ILO metodolojisinde, sosyal harcamaların özellikle refah rejimleri gelişmemiş ülkeler için eğitim harcamaları ve temel gıda maddelerine verilen sübvansiyonlar gibi kalemleri de kapsayacak biçimde genişletilmesi gerektiğini varsayılmaktadır. Eğitim harcamalarının kamu sosyal harcamaları içine dahil edilip edilmemesi, özellikle gelişmiş refah devletleri ile refah rejimlerinin fazla gelişmemiş olduğu ülkeler arasındaki sosyal farklara ışık tutması açısından önemli bir tartışmadır. İlk gruba dahil ülkeler için ki bunlar çoğunlukla OECD ve AB üyesi

ülkelerdir, eğitimin bireyi belirli risk durumlarına karşı korumaktan farklı bir işlevi olduğu için hesaplamalara dahil edilmemesi meşru bir argümandır. Öte yandan, refah rejimlerinin gelişmediği pek çok ülke için, eğitim hizmetlerine erişememe durumunun, yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın nesilden nesile aktarılmasına yol açması kaçınılmazdır. Bunun yanı sıra, bu ülkelerde okul, bir eğitim kurumu olmanın ötesinde, çocuk yoksulluğunun farklı tezahürlerinin teşhis edilmesine ve bunlarla mücadele edilmesine zemin oluşturabilecek bir “sosyal bir refah alanı” işlevi görebilir ve bu çok önemlidir (Buğra ve adar,2007).

3 Sosyal Yardımların Yoksullukla Mücadeledeki Rolü

Ekonomik gelişme sürecinde, sosyal koruma giderek yaygınlaşırken, klasik gelişme kuramı, ekonomik büyüme sonucunda, tüm çalışanların er yada geç kurumsal ve güvenli bir istihdama ulaşabileceklerini kabul etmektedir. Fakat gelişmekte olan ülkeler ile birlikte geçiş halindeki ve bazı gelişmiş ülkelerdeki deneyimler, bu kuramsal beklentiyi doğrulamaktadır. Yüksek büyümenin görüldüğü bir çok ülkede, büyümeye bağlı olarak, insanlara daha az güvence sunan istihdamın ve çalışma koşullarının yaygınlaştığı bilinmektedir (Ginneken,2003).

Refah devleti kavramının genellikle sosyal devlet ile beraber tanımlandığı görülmektedir. Refah devleti, devletin genel olarak yoksulluk sorununa ve daha özel olarak da çalışma yaşamına sosyal politika ve hukuk araçlarını kullanarak müdahalede bulunması, sosyal adaleti sağlamak için yoksullar ve çalışanlar lehine faaliyetlerde bulunması anlamına gelmektedir. Sosyal devletin temel öğeleri, “yaşayabilme güvenliği”, “tam istihdam” ve “çalışma gücünün korunması”dır (Gökçeoğlu Balcı,2007). Yoksulluğa ve işsizliğe karşı mücadele, kişilere asgari bir geçim düzeyinin sağlanması, sosyal güvenlik sistemi ve sosyal yardımlar, eğitim, sağlık, konut politikaları gibi uygulamalar sosyal devletin ve geniş anlamda sosyal politikanın temel uygulama alanlarıdır. Bu uygulamaların ulaştığı düzey ve sağladığı güvenlik de toplumun refah toplumu olarak ulaştığı gelişme düzeyini göstermektedir(Koray,2005).

Refah devletinin gelişim sürecinde genel olarak dört aşamadan söz edilmektedir: Başlangıç ve deneyim kazanma dönemi olarak değerlendirilen ilk dönem 1870’lerde başlamaktadır. Bu dönemde işçi sınıfı ve işçi hareketi büyürken, güçlenen ve hak arayan işçi sınıfı ile birlikte toplumsal çözülme ve tıkanıklıklar da yaşanmıştır. Bu sorunlara çözüm oluşturma noktasında siyasal haklar üzerinde durulmuş, sınıf ve kitle partileri güç kazanmıştır. Bu nedenle de işçi sınıfı ve yoksullar üzerinde yoğunlaşan sosyal güvenlik gibi politikalara ihtiyaç duyulmuştur. Bu politikaların arkasındaki temel düşüncede özgürlük, eşitlik ve güvenlik kavramlarını bir araya getirerek bunlar arasında toplumsal bir uzlaşma sağlamak yer almaktadır. Dönemin en önemli gelişmelerinden biri, 1870’li yıllarda Bismark tarafından çıkarılan bir düzenleme ile meslek riskleri ve iş kazaları karşısında sorumluluğun işverene ait olduğunun kabul edilmesi olmuştur. Bu amaçla yardımlaşma ve dayanışma sandıkları kurulmuş ve bugünkü sosyal sigortalar sisteminin temeli atılmıştır. 1889’da ilk emeklilik sigortası sistemi kurulmuştur. Aslında sosyal güvenlik alanında yoksullara ilişkin ilk yasal düzenlemeler XVII.yy.’da İngiltere’de başlatılmıştır. Ancak bu düzenlemelerde, yoksulların durumlarının iyileştirilmesi ve onlara yardım edilmesi yerel yönetimlerin sorumluluğu olarak görülmüş ve merkezi devlete bu konuda etkin bir rol verilmemiştir. Dolayısıyla yoksulluk sorunu da yaygın olarak devam etmiştir (Sallan Gül,2006).

1930’larda başlayıp 1940’ların sonlarına kadar uzanan ikinci aşama, getirilen uygulamaları pekiştirme ve sağlamlaştırma aşamasıdır. Dünya savaşlarının yaşandığı bu dönemde, bir taraftan ekonomik sorunlar ağırlaşırken, diğer taraftan toplumsal güçler arasında uzlaşma ve dayanışmanın önemi ön plana çıkmıştır. Toplumsal uzlaşmayı sağlamaya yönelik politikalar bu dönemde de önemini korumuştur. Üçüncü aşama, 1950’lerden başlayıp 1970’lerin ortalarına kadar uzanan büyüme ve yayılma dönemidir. Bu dönem, ekonomik büyümenin istikrarlı bir şekilde devam ettiği ve Keynesyen politikalarla refah devletinin gelişmesi için uygun koşulların mevcut olduğu bir dönemdir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra görülen hızlı ekonomik büyüme, refah devletinin maddi kaynaklarını yaratırken; güçlenen işçi sınıfı, emekten yana siyasi partilerin iktidara gelmesi ya da sendikal mücadele yolu ile etkin bir baskı grubu olarak gelirin yeniden paylaşımında önemli bir rol oynamıştır. Gerçekten savaş sonrası dönemde, özellikle Batı Avrupa’da hem refah devleti gelişmiş hem de işçi sınıfı açısından toplumsal uzlaşmanın koşulları sağlanmıştır. Batı Avrupa toplumları açısından ortak özellikler taşıyan bu dönem, uygulanan ekonomi politikaları nedeniyle, “Keynesyen Refah Devleti” olarak da adlandırılmaktadır. Refah devletinin ve sosyal politikaların yayılma dönemi olan bu dönemde yüksek bir istihdam düzeyi sağlandığı gibi ücretlilerin ücret ve çalışma koşulları iyileştirilmiş, kapsam bakımından zengin sosyal güvenlik uygulamaları görülmüştür.

Devlet, ekonomideki aşırı dalgalanmaların, toplumsal açıdan yaratabileceği olumsuz sonuçları hafifletmek ve kontrol edebilmek için para, vergi, harcama ve gelir transferi politikaları aracılığıyla etkin bir rol üstlenmiştir. Refahın sağlanmasında devletin belirleyici işlevlerinden biri de yoksullara ve bakıma muhtaç olanlara yönelik yardımları doğrudan yürütmesi olmuştur. Bu sayede işsizliğin ve yoksulluğun toplum için bir tehdit olmasının önüne geçilmek istenmiştir. Bu dönemde, ekonomik istikrar, refah-sosyal güvenlik ve sosyal yardım programları evrensel bir nitelik kazanmış ve kurumsal temelleri daha da güçlendirilmiştir (Sallan Gül,2006). 1970’lerin ortalarına gelindiğinde olumlu seyreden bu süreçte bir takım sıkıntılar ortaya çıkmaya başlamıştır. Ekonomik

yaşamda, Keynes'in talep yönlü politikalarla tam istihdamın sağlanacağına yönelik görüşlerini sarsan gelişmeler görülmüştür. Bu yıllarda yüksek işsizlik ve enflasyonun bir arada yaşanması Keynesyen reçetelerin yetersizliğini ortaya koymuştur. Sadece ekonomik alanda yaşanan gelişmeler değil, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler de üretim sürecindeki yapılanmayı emek aleyhine değiştirmiştir. Avrupa'da işsizlik ve yoksulluk oranlarının giderek artması, ekonomik büyüme ve tam istihdamın birlikte gerçekleştiği Keynesyen Refah Devleti döneminin artık gerilerde kaldığını göstermiştir. Ekonomik büyüme oranlarının düşmesi, nüfusun yaşlanması, aile yapısındaki değişiklikler, kadınların işgücüne katılım oranlarının yükselmesi gibi gelişmeler sosyal harcamaların artmasına neden olmuştur. Refah devleti uygulamalarının devletlerin bütçeleri üzerinde giderek ağırlaşan yüklerle ve finansal darboğazlara neden olduğu yolunda yaygın bir görüşün bulunması, 1980'li yıllardan itibaren liberal söylemlerin yeniden gündeme gelmeye başlamasıyla da desteklenmektedir (Korpi,2003).

Başlangıcından bu yana ilk kez, Batı Avrupa refah devletleri sürdürülemez ve hatta üretkenliğe engel olarak görülmektedir. Özellikle refah devleti ve yoksulluk arasındaki ilişki büyük çaplı araştırmaların konusu olmuştur. Yapılan bazı araştırmalar refah devleti harcamalarını artırmanın yoksulluğun azaltılması yönünde her zaman olumlu sonuçlar yaratmayacağına işaret etmektedir (Callinton vd., 2007).

Ancak, konuyla ilgili araştırmaların olduğunu, bir diğer ifadeyle refah devleti önlemlerinin etkin bir şekilde yoksulluğu azalttığını ortaya koymaktadır. Refah devletinin yoksulluğu nasıl etkilediğini anlamaya katkıda bulunan büyük çaplı araştırmalardan biri de David Brady tarafından yapılmıştır. 1967-1997 döneminde on sekiz Batı Avrupa ülkesinde refah devleti ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasında Brady, liberal ekonomik eleştiri, refah devletinin farklı özellikleri, refah devleti türlerindeki çeşitlilik, tarihsel bakış açısı ve yoksulluğun ölçümü gibi daha önceki araştırmaların yer vermediği hususları da çalışmasına dâhil etmiştir. Brady, bu değişkenlerin de hesaba katılmasıyla daha güvenilir sonuçlara ulaştığını iddia etmektedir. Brady, araştırması sonucunda, sosyal güvenlik transferleri ve kamu sağlık harcamalarının yoksulluğun azaltılmasında en etkili önlemler olduğunu tespit etmiştir. Araştırma sonuçları, ayrıca liberal ekonominin; ekonomik büyüme, işsizlik ve üretkenlikle ölçülen ekonomik performansın yoksulluğun azaltılmasında refah devletinden daha büyük bir etkiye sahip olduğu yönündeki iddiasını desteklememektedir. Ekonomik büyüme yoksulluğu azaltmaktadır ancak bunun etkisi refah devletine göre daha azdır. Araştırma, refah devleti önlemlerinin üretkenliği engelleyerek yoksulluğu artırdığına ilişkin herhangi bir kanıtı da sahip değildir (Brady,2005).

Sosyal politikaya ilişkin uygulamalar sosyal devlet, sosyal koruma, refah toplumu vb ifadelerle kavramsallaştırılmaktadır. Avrupa ülkelerinde ve OECD tarafından yapılan araştırmalarda sosyal koruma kavramına sıkça rastlanılmaktadır. Sosyal koruma, devletin yurttaşları için olanaklı kıldığı sigorta ve diğer faydalar da dahil olmak üzere tüm koruma mekanizmaları olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'de bu alandaki farklı kavramsallaştırmalar birbirlerinin yerine kullanılabilir. Sosyal güvenliğin "bireylerin ve ailelerin ekonomik ve sosyal risklerle karşılaşmaları durumunda gereksinim duydukları destek ve dayanışmanın, kamu programları aracılığıyla kurumsallaştırılması" biçiminde tanımlandığı ve bu haliyle sosyal korumayı karşıladığı görülmektedir (Lindert,2002). Harcamalar söz konusu olduğunda da sosyal koruma harcamaları ile kamu sosyal harcamaları birbirlerinin yerine geçebilmektedir. Sosyal politikanın toplumsal refahı artırmayı hedefleyen politikalar bütünü, sosyal güvenlik veya sosyal korumanın ise içinde sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmetleri barındıran politikaları tanımladığı söylenebilir. Türkiye'de sosyal koruma mekanizmaları içerisinde sosyal sigortalar(SGK), sosyal hizmetler (SHÇEK); işsizlik (İŞKUR) ve sosyal yardım programları (SYDGM, Vakıflar Genel Müdürlüğü, SHÇEK, Belediyeler) yer almaktadır. Mekanizmalardan her biri diğerini etkilemekte ve biçimlendirmektedir (OECD, 2009).

	2008	2009	2010	2011	2012
Sosyal Koruma Harcamalarının Toplamı	11,59	13,49	13,03	12,79	13,28
İdari masraf ve diğer harcamalar	0,21	0,22	0,20	0,21	0,23
Sosyal koruma yardımları toplamı	11,38	13,27	12,83	12,58	13,05
Hastalık/Sağlık Bakımı	3,74	4,42	3,97	3,77	3,71
Engelli/Malül	0,26	0,37	0,37	0,39	0,76
Emekli/Yaşlı	5,80	6,64	6,75	6,76	7,00
Dul/Yetim	1,08	1,15	1,15	1,04	1,13
Aile /Çocuk	0,32	0,37	0,35	0,38	0,41
İşsizlik	0,08	0,20	0,15	0,13	0,18,
Konut	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00
Sosyal Dışlanma vb	0,10	0,12	0,09	0,09	0,15

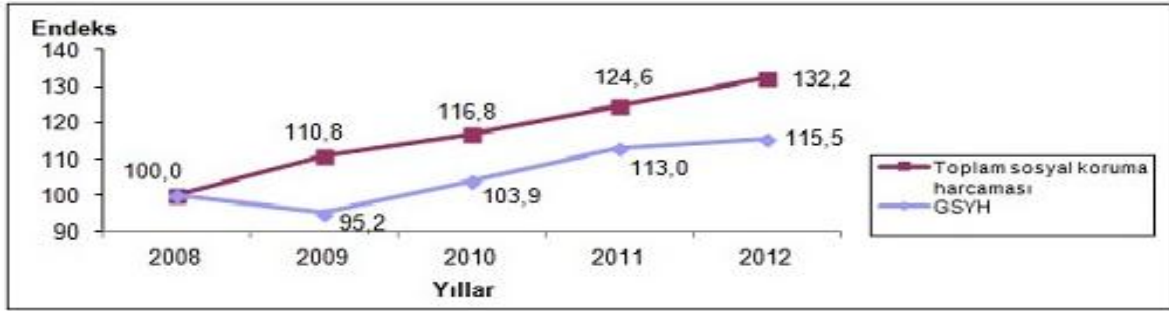
Tablo 2. Sosyal Koruma Harcamalarının GSYH'ye Oranı, **Kaynak:** TÜİK,2014

3.1 Türkiye Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi

Sosyal koruma harcamaları 2012 yılında 188 004 milyon TL olarak hesaplanırken, bu harcamaların %98,3'ünü (184 807 milyon TL) sosyal yardımlar oluşturmaktadır. Sosyal yardımlarda ise en büyük harcama 99 106 milyon TL ile yaşlılara/emeklilere yapılan harcama olmuştur. Bunu, 52 574 milyon TL ile hastalık/sağlık bakımı harcamaları takip ederken; en düşük harcama ise 50 milyon TL ile konut yardımı harcamalarında gerçekleşmiştir.

Sosyal koruma harcamalarının Gayri Safı Yurtiçi Hasıla (GSYH) içindeki payına risk/ihtiyaç grupları bazında bakıldığında, yaşlı/emeklilere yönelik yapılan harcamaların %7 ile en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. Bunu %3,7 ile hastalık/sağlık bakımı harcamaları ve %1,1 ile dul/yetim harcamaları takip etmektedir.

Sabit fiyatlarla 2008 ve 2012 yılları arasında GSYH %15,5 artarken, sosyal koruma harcamaları %32,2 artış göstermiştir. Artışa risk/ihtiyaç grupları bazında bakıldığında, en büyük artışın %162,4 ile işsizlere yönelik harcamalarda gerçekleştiği gözlenirken; bunu sırasıyla, %102,9 ile engelli/malül harcamaları, %74,7 ile sosyal dışlanma başka yerde sınıflandırılmayan harcamalar ve %48,6 ile aile/çocuk harcamaları takip etmiştir. Buna karşın, konut yardımı harcamalarında düşüş gözlenmiştir.

Şekil 1. Sabit Fiyatlarla (1998), Sosyal Koruma Harcaması ve GSYH (2008=100)

	2006	2007	2008	2009
AB (27 Ülke)	26,6	25,7	26,7	29,5
Danimarka	29,2	28,8	2,6	33,4
Fransa	30,9	30,6	31,0	33,1
İsveç	30,4	29,2	20,5	32,1
Hollanda	28,8	28,3	28,5	31,6
Almanya	28,9	27,8	28,0	31,4
Avusturya	28,2	27,8	28,4	30,8
Belçika	27,1	26,8	28,1	30,4
Finlandiya	26,4	25,4	26,2	30,3
İtalya	26,6	26,7	27,8	29,8
Birleşik Krallık	26,0	23,3	26,3	29,2
Yunanistan	24,7	24,8	26,3	28,0
İrlanda	18,2	18,8	22,0	27,9
Portekiz	24,6	23,9	24,3	26,9
Norveç	22,6	22,9	22,5	26,4
İzlanda	21,2	21,4	22,0	25,4
İspanya	20,5	20,7	22,1	25,0
Slovenya	22,7	21,3	21,4	24,3
Macaristan	22,5	22,7	22,9	23,4
Lüksemburg	20,4	19,3	20,2	23,1
Litvanya	13,4	14,4	16,1	21,3
Kıbrıs	18,5	18,2	18,5	20,9
Çek Cumhuriyeti	18,0	18,0	18,0	20,4
Malta	18,3	18,0	18,5	20,0
Polonya	19,4	18,1	18,6	19,7
Estonya	12,1	12,1	14,9	19,2
Slovakya	16,3	16,0	16,0	18,8
Bulgaristan	14,2	14,1	15,5	17,2
Romanya	12,8	13,6	14,3	17,1
Letonya	12,7	11,3	12,7	16,8
Türkiye	11,0	11,5	11,6	11,5

Tablo 3. AB ülkelerinde Sosyal Koruma Harcamaları, % GSYH Kaynak: EUROSTAT, 2014

3.2 Sosyal Koruma Harcamaları ile İlgili Uluslararası Karşılaştırmalar

Türkiye'nin bu kılavuz çerçevesinde hesaplanan sosyal koruma harcamaları ile Eurostat veri tabanında verilen AB ülkelerinin sosyal koruma harcamaları karşılaştırıldığında, Türkiye'nin en son sırada yer aldığı görülmektedir. Tabloda yer alan ülkelerin kişi başına milli gelirleri ve ekonomik gelişmeleri dikkate alındığında Türkiye'nin sosyal koruma harcamalarının, belirli bir süre içerisinde, en azından Bulgaristan'ın üzerine çıkması hedefi konulabilir.

Sosyal koruma harcamalarının GSYH'ya oranının düşük olmasının yanı sıra, Türkiye'nin sosyal koruma hizmetlerinin içeriği ve kapsamı bakımından önemli eksiklikleri olduğu vurgulanmaktadır. Türkiye'nin onaylamış olduğu uluslararası sözleşmelerden bir kısmı sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler alanındaki uluslararası yükümlülüklerinin hukuki temelini oluşturmaktadır. Bu alanda onaylanmış olan başlıca sözleşmeler, Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal Kültürel Haklar Sözleşmesi ve Avrupa Sosyal Şartı'dır. Avrupa Sosyal Şartı Türkiye tarafından 1964 yılında imzalanmış ve 7 Ağustos 1989 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır. Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı ise, 9 Nisan 2007 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Avrupa Sosyal Şartı'nın uygulanmasını denetlemekle görevli Avrupa Sosyal Haklar Komitesi, Türkiye'ye ilişkin çeşitli yıllarda yazılmış gözlem sonuçları raporlarında istatistiki veri eksikliğinden, yardımların bir hak olarak düzenlenmemiş olmasına, yürürlükteki sosyal yardım ve hizmetlerin yeterli olmamasından kurumlararası koordinasyon eksikliğine, sosyal açıdan hizmete ihtiyaç duyanların ihmal edildiğinden yoksulluk ve sosyal dışlanmayla mücadelede ulusal bir stratejinin eksikliğine kadar çeşitli eleştirilere yer vermektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre, 2000 ve 2008 yılında satın alma gücü paritesine bağlı hesaplanan kişi başına düşen kamu sağlık harcaması Tablo 20'de verilmektedir. Bu tablodan görülen en önemli sonuçlardan birisi tabloda yer alan bütün ülkelerde kamu sağlık harcamalarının artığıdır. Bunun en temel nedenleri olarak, sağlığa daha çok kaynak ayrılmasının yanı sıra, sağlık hizmeti talebinin artması, yeni teknolojilerin kullanılmaya başlamasıyla teşhis için gerekli maliyetin artması, yaşam süresinin yükselmesi gibi etkenler sayılmaktadır (Yentürk,2012).

4 Sonuç

Çalışma hayatı son yirmi yıl içinde bütün dünyada bir dönüşüm geçirmektedir. Bu dönüşümde öne çıkan gelişmeler arasında artan işsizlikle birlikte yoksulluğun önemli bir soruna dönüşmesi yer almaktadır. Bu süreç, büyümeye istihdam ve istihdamla bireyin geçimi arasındaki ilişkinin eskisi kadar güçlü olmadığı bir gelişmeye işaret etmektedir. Bir diğer ifadeyle, hem ekonomik büyümenin kendiliğinden istihdam artışına yol açacağı hem de işi olan herkesin yoksulluktan kurtulacağı varsayımları artık geçerli değildir. Primli sisteme dayalı sosyal sigorta ayağının ağırlıkta olduğu mevcut sosyal güvenlik sistemlerinin bu gelişmeler karşısında yoksulluk ve sosyal dışlanma sorunuyla etkin bir şekilde mücadele edememesi, Avrupa ülkelerinde asgari gelir güvencesi hakkını ve bu yöndeki uygulamaları gündeme getirmiştir. Kaynağındaki nedenlere bağlı olarak, yoksullukla mücadelenin ekonomik ve sosyal politikaların birlikteliği ve eşgüdümü içinde çok boyutlu yürütülmesi gerekmektedir. Yoksullukla mücadelede, sürdürülebilir ve güçlü bir ekonomik büyümenin gerekli olduğu muhakkaktır.

Ancak bu büyümenin yaratacağı istihdamın, getireceği gelir ve sağlayacağı güvenlik açısından kişileri yoksulluktan riskinden uzak tutan bir niteliğe sahip olması gerekmektedir. Türkiye'de yoksullukla işsizlik arasındaki kuvvetli bağın, kayıt dışı istihdamın ve çalışan yoksulların varlığı ekonomik büyümenin hem yeterli düzeyde istihdam yaratamadığına hem de yaratılan işlerin kişileri yoksulluktan kurtarma noktasındaki yetersizliğine işaret etmektedir. Bu gelişmeler karşısında, sosyal yardım politikasının yoksullukla mücadelede etkin bir araç olarak devreye girmesi gerekmektedir. Yoksulluk sınırının altında yaşamlarını sürdüren kişiler için uygulama alanı bulan asgari gelir güvencesi hakkının bu politikanın önemli bir bileşeni olacağı düşünülmektedir.

Yıllık programlardan elde edilen uzun dönemli sosyal harcamaların gelişimi incelendiğinde, 1999 yılında eğitim hariç sosyal harcamaların GSYH'ya oranı yüzde 8'lerden 2003 yılında yüzde 11 civarına yükselmiş ve 2009 krizi öncesine kadar yüzde 11,5'e tırmanmış, 2010 sonrasında da yüzde 13'e çıkmıştır. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre de, Türkiye'nin sosyal koruma harcamalarının GSYH'ya oranı, 2006-2008 döneminde yüzde 11,5 civarındadır. Bu harcamalar 2010-2011 yılında yüzde 13 civarına çıkmıştır. Öncelikle, bunun çok önemli bir artış olduğunu vurgulamakta yarar var. Benzer sonuçların elde edildiği kendi çalışmamızın sonuçlarına dayanarak, bu artışın gelecekteki seyri ile ilgili öngörülere baktığımızda, 2012-2014 arası dönem için bir artış öngörülmediği anlaşılmaktadır. Türkiye'nin en azından kişi başına milli gelirinin daha yüksek olduğu AB ülkelerinin sosyal koruma harcamalarının GSYH'ya oranına çıkabilmesi için sosyal koruma harcamasının GSYH'ya oranını yüzde 18'e yükseltebilmelidir. Türkiye'nin, yoksulluk ve sosyal dışlanmayla mücadelede ulusal bir strateji geliştirmesi çok önemlidir. Bu strateji kapsamında olması gereken ve harcamalara etkisi olacak iki önemli konudan söz edelim: Birincisi yoksullara vatandaşta daha haklı olarak kaynaklanan düzenli gelir desteği verilmesi, ikincisi ise böyle bir stratejinin mutlaka koruyucu, önleyici çalışmalar ve sosyal hizmetlerle desteklenmesidir. Türkiye'deki sosyal koruma sisteminin en eksik halkalarından birisi, dünyada en yaygın olarak

uygulanan, vergilerden sağlanan ve vatandaş olma hakkından kaynaklanan bir düzenli gelir desteğinin olmamasıdır ve bütçeden 2012, 2013 ve 2014 yılları için bu konuda ayrılan ya da ayrılması planlanan ek bir kaynak olmadığı görülmektedir. Türkiye’de yardımların yoksullara ulaştırılma yöntemi, insanlık onurunu kırmadan, kriterleri objektif ve şeffaf, yasa ile belirlenmiş bir hak olarak, temel gelir desteği yoksullukla mücadelenin bir unsuru olmalıdır.

Kaynakça

- Aktan, 2002, **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Cantillon, Ive, Bosch 2007, “Eşitlikçilik Bilmecesi: İstihdam, Ücret Eşitsizliği, Sosyal Harcamalar ve Yoksulluk Arasındaki İlişkiler”, *Bir Temel Hak Olarak Vatandaşlık Gelirine Doğru*, Der. Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, Çev. İsmail Çekem, s.63-84, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cichon, 1996, “Avrupa refah devletini gelecekte de finanse edebilir mi? Avrupa’da Sosyal Koruma Değişim ve Sorunlar”, *ETUC-ETUI Konferansı*, (Der. A. BOSCO ve M. HUTSEBAUT), Brüksel, Avrupa Sendikalar Enstitüsü, Harb-İş Sendikası, 75-100.ss.
- Dpt, 2001, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- Gökçeoğlu Balcı, 2007, **Tutunamayanlar ve Hukuk**, Ankara: Dost Kitabevi.
- Koray, 2005, **Sosyal Politika**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Korpi, 2003, “Welfare-State Regress in Western Europe: Politics, Institutions, Globalization, and Europeanization”, *Annual Review of Sociology*, Vol: 29.
- Lindbeck, 2004. **An essay on welfare state dynamics. Globalization and the welfare state**, (Edited by: Bo SÖDERSTEN), New York, Palgrave, 149-171.ss.
- Lindert, 2002, **Survey of social Assistance in OECD Countries**, World Bank, 2002
- Masika, Haan, Baden, 1997, “Urbanization and Urban Poverty: A Gender Analysis”. *A Report Prepared For The Gender Equality Unit, Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA)*. Bridge Development-Gender Report No: 54.
- Oecd, 2007, The Social Expenditure Database (SOCX), 1980-2003, <http://stats.oecd.org/wbos>
- Sallan Gül, 2006, “**Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa**”, Ankara: Ebabil Yayıncılık.
- Sarısoy Ve Koç, 2010, “Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi”, *Maliye Dergisi*, Sayı 158, s. 329.
- Şenses, 2003, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü**, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- Turgut, 2011 “**Yoksulluk Ve Türkiye’deki Boyutu**” *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 80 s.
- Tüik, **Sosyal Koruma İstatistikleri, 2008-2012**, [http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16201\(07.04.2014\)](http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16201(07.04.2014))
- Tüsiad, 2000, **Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, AB ile karşılaştırma**, 96s.
- Yentürk, 2012 “**STK’lar için Sosyal Koruma Harcamalarını İzleme Kılavuzu**” 1. Baskı İstanbul, Maraton Dizgievi 74s.
- http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database